

“Naast de directe impuls voor de natuur, zijn de jaarlijkse contracten ook een manier om de dialoog met de boeren te onderhouden en te verbeteren” (Wim Pauwels)

Les in historisch beheer

We kunnen heel wat leren uit de manier waarop de polders vroeger beheerd werden. Daarom heeft het ANB een studieopdracht uitbesteed, met als doel oude gebruikers van percelen in de IJzervallei te interviewen. Zij worden gevraagd te vertellen over de beheermethoden die ze vroeger toepasten en over de dieren en planten die er toen leefden. Een schat aan ervaring is van generatie op generatie overgedragen en het ANB wil deze kennis toepassen in het moderne natuurbeheer.

Lut Demarest: “Het maaibeheer bijvoorbeeld was in de eerste helft van de vorige eeuw veel meer een kwestie van maatwerk. In die tijd maaiden de boeren op een erg diverse manier: op hogere gronden werd enkele weken eerder gemaaid dan op de lager gelegen gronden. Deze gangbare praktijk willen we nu opnieuw meer toepassen in de IJzervallei. De kennis uit deze studie zullen we daarom integreren in onze beheerplannen en gebruiksovereenkomsten.”

Gebruiksovereenkomst ≠ beheerovereenkomst!

Gebruiksovereenkomsten zijn niet te verwarren met beheerovereenkomsten.

Bij een **gebruiksovereenkomst** engageert de boer zich om een perceel in natuurgebied en in eigendom van de overheid op een natuurlijke manier te beheren. In ruil daarvoor ontvangt hij een vergoeding in natura, bijvoorbeeld de oogst van het grasland.

Landbouwers die vrijwillig kiezen voor agrarisch natuurbeheer op hun eigen grond, kunnen een **beheerovereenkomst** afsluiten met de Vlaamse overheid. Zij ontvangen een financiële vergoeding in ruil voor maatregelen die de natuur of het landschap ten goede komen, zoals het milieuvriendelijk beheer van een perceelsrand, de aanleg van een natuurlijke poel of van een erosiebestrijdende grasbufferstrook.

Meer info over beheerovereenkomsten: www.ehorizon.be

De gebruiksovereenkomst zorgt ervoor dat de boer zijn gronden kan blijven gebruiken zonder dat zijn Europese premies in het gedrang komen.

© Paul Van Damme

i Wim Pauwels – ANB
wim.pauwels@lne.vlaanderen.be
Tel. 050 45 42 80

Soort in de kijker: Europese Aal

Tot vóór de Tweede Wereldoorlog was paling in Vlaanderen ‘gewone kost’: ook in de armste buurten stond stoofaal op het menu. Ook vandaag wordt paling nog geserveerd, maar de consument betaalt er een hoge prijs voor. De reden is niet ver te zoeken: het is bedroevend gesteld met de palingstand in onze waterlopen. Europa roept alle hens aan dek om deze bedreigde soort van een gewisse dood te redden.

Wereldreiziger

De levensloop van de paling is één van de bijzonderste van het hele dierenrijk. Zijn mysterieuze trektocht naar de verre Sargasso-zee fascineert biologen en spreekt tot ieders verbeelding.

De reiskriebels krijgen de paling in hun greep als die geslachtsrijp is, zo’n zes à tien jaar oud. In dit stadium is de paling te herkennen aan z’n zilverwitte buik en groter wordende ogen. Hij wordt dan ‘schieraal’, de vissers noemen hem ‘zilverpaling’. De tocht wordt aangevat in het najaar (oktober-november) met als terminus: de Sargasso-zee in de Atlantische Oceaan ter hoogte van Midden-Amerika. Om deze tocht te kunnen

overleven, heeft de paling heel wat vetreserves nodig. Eens aangekomen op zijn eindbestemming, begint de paling te paaien. De larven zien het levenslicht in zee en drijven met de golfstroom terug naar de Afrikaanse en Europese kusten. Tijdens deze reis – die minder dan een jaar duurt – ondergaan ze een metamorfose tot glasaal. Glasaaltjes hebben een bijzonder goede neus en die wijst hen de weg naar de riviermonding. Hierlangs zwemmen de alen verder landinwaarts. In dit zoete water krijgt de glasaal zijn bekende kleur – zijn naam is nu ‘gele aal’ – en groeit hij uit tot de geslachtsrijpe zilveraal. Een nieuwe generatie is klaar voor het grote avontuur.

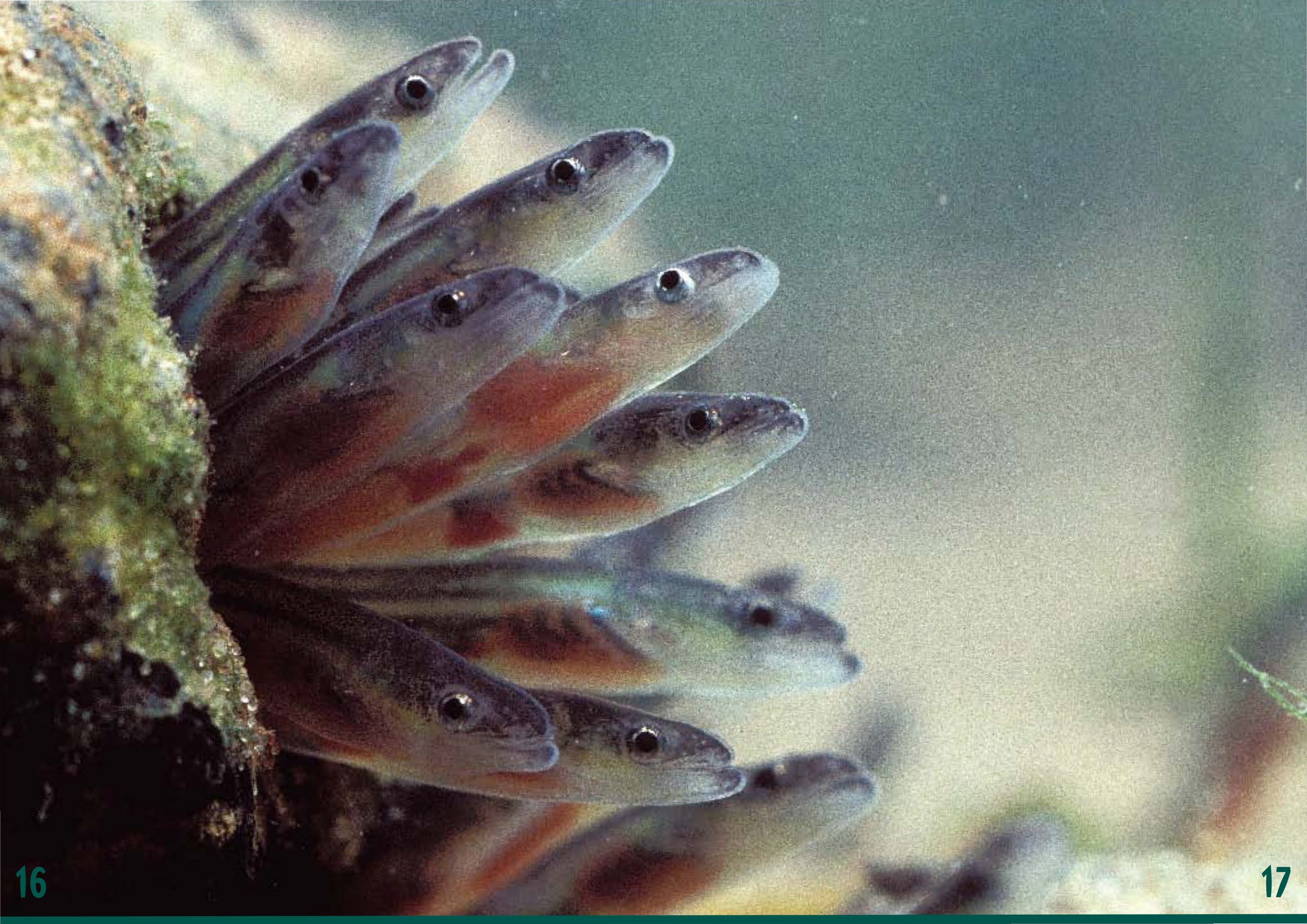
Dramatische terugval

Het vervolg op het fraaie levensverhaal van de paling is echter niet zo rooskleurig. De laatste jaren is de intrek van glasaaltjes – in Vlaanderen, maar ook in de rest van Europa – teruggevallen tot 1 % van zijn oorspronkelijke omvang. De oorzaken van de dramatische achteruitgang van de paling zijn niet ver te zoeken. De commerciële vangst van paling, de slechte waterkwaliteit en de achteruitgang van de leefplaatsen brachten de palingpopulatie een zware slag toe. De palingen die nog aan de trek beginnen, botsen onderweg op een toenemend aantal hinderpalen (‘migratieknelpunten’), zoals sluizen en waterscheidingen.

De Griekse wijsgeer Aristoteles geloofde dat palingen geboren werden uit regenwormen, die op hun beurt ontstonden uit moeder. Begin 1900 ontdekte een Deense bioloog dat het paaigebied van de paling in de Sargasso-zee ligt, van waaruit de larven migreren en metamorfosereren tot glasaaltjes.

© Claude Belpaire

Mogelijk hebben ook de besmetting door een zwemblaasparasiet en vergiftiging door accumulatie van verschillende vervuilende stoffen zoals PCB's, dioxines, pesticiden en zware metalen de overlevings- en voortplantingskansen van de paling een ferme knauw geven. Tenslotte vermoedt men dat verstoringen in het golfstroompatroon de larven danig kunnen desoriënteren op hun tocht huiswaarts.

Palingbeheerplan

Het is duidelijk dat de toekomst van de paling aan een zijden draadje

hangt. Het was onder meer de gegevensreeks voor Vlaanderen die Europa alarmeerde. De Europese Commissie verplicht alle lidstaten een palingbeheerplan op te maken met maatregelen om de paling in al zijn continentale stadia er opnieuw bovenop te helpen. Deze plannen zijn erop gericht de hoeveelheid zilverpaling die de Sargasso-zee bereikt, opnieuw op te trekken tot 40 % van de oorspronkelijke hoeveelheid zonder verstoring. Het ANB bereidt momenteel het palingbeheerplan voor Vlaanderen voor. Een studie die alle relevante

informatie over de paling in Vlaanderen bundelt en mogelijke beheermaatregelen aftast, ligt klaar om aanbesteed te worden. Dit onderzoek zal zich, net als het beheerplan, toespitsen op de bekkens van Schelde, Maas, IJzer en Brugse Polders. Eind 2008 moeten de lidstaten hun beheerplannen aan Europa voorleggen. Vlaanderen wil onderbouwd te werk gaan en krachten en kennis bundelen door goed af te stemmen met de beheerplannen van de buurlanden. Het ANB overlegt daarover al met Frankrijk.

Moonlight fishing

Sinds 1964 al wordt de glasaal gemonitord aan de Belgische kust: een gegevensreeks over de glasaalintrek die zo ver terug gaat, is uniek in Europa. Vandaag coördineert het ANB deze metingen en zet daarvoor vrijwilligers van de Provinciale Visserijcommissie in. Deze mensen trekken van februari tot mei bij nacht en ontij naar de Iepersluis in Nieuwpoort om stroomopwaarts zwemmende glasaaltjes te onderscheppen. Het doel is de intrek van glasalen te begroten en op de voet te volgen hoe deze evolueert. De bevissing gebeurt 's nachts omdat de diertjes lichtschuw zijn en dus vooral 's nachts migreren. Welke nachten men precies vist, hangt af van de vloedlijn, de maanstanden, het seizoen en de weersomstandigheden. De gevangen glasalen worden nadien uitgezet in het IJzerbekken.

P. 16-17

Jonge palingen, hier circa 11 maand oud, verstoppen zich tijdens rustpauzes graag in holten en spleten. Tolerant als deze dieren zijn wurmen ze zich vaak met tientallen in dezelfde schuilplaats, zoals hier in dit stuk kalksteen.

© Rodger Jackman - OSF/Wildlife Pictures

Europese aal – identiteitskaart

Wetenschappelijke naam	<i>Anguilla anguilla</i> (Europese aal, paling).
Familie	<i>Anguillidae</i> (alen).
Lengte	50 cm voor de mannetjes, de vrouwtjes kunnen tot 1,35 m worden.
Levensduur	de vrouwtjes 8 tot 15 jaar in zoet water, de mannetjes 4 tot 8 jaar.
Voortplanting	Palingen paren in de Sargasso-zee, zetten hun eitjes af en sterven. De larven drijven naar de Europese kust. Ze zwemmen de rivier op en blijven hier tot ze geslachtsrijp zijn.
Menu	Schaaldieren, waterinsecten, muggenlarven, slakken en kleine vissen.
Leefgebied	Europa en de kustgebieden van Noord-Afrika, in de Noord-Atlantische Oceaan, de Witte Zee, de Oostzee, de Noordzee, de Middellandse Zee en de Zwarte Zee.
Beschermde status	In Vlaanderen mogen palingen van kleiner dan 25 cm niet gevangen worden (Wet op de riviervisserij). In Wallonië is er een meeneemverbod van kracht. Voor de Vlaamse kusten is commerciële glasaalvangst verboden.
Wilde paling, een delicatessen?	Met het eten van wilde paling ben je best voorzichtig. Een maandelijkse portie wilde paling uit een besmet gebied kan een opstapeling van vervuilende stoffen in je lichaam veroorzaken. Nadelige gevolgen voor de gezondheid zijn niet uit te sluiten.

Sven Vrielynck - ANB
sven.vrielynck@lne.vlaanderen.be
Tel. 050 45 41 65

Claude Belpaire – Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
claudio.belpaire@inbo.be
Tel. 02 658 04 11

Het Ontwikkelingsplan Demer: twee vliegen in één klap

Waterbeleid en natuurbeheer bundelen hun krachten

© Alex Van Mol

De Demervallei tussen Diest en Werchter kennen we allemaal: het schilderachtig decor, met melancholische pen beschreven door Ernest Claes, waar De Witte van Zichem zijn rakkerstreken uithaalde. De recente geschiedenis van de Demer is heel wat minder romantisch. Het is het relaas van een boze rivier in een keurslijf, van overstromingen en heel wat waterellende. Het is ook het verhaal van de tanende Demernatuur en de oprukkende verdroging. De VMM (afdeling Water) en het ANB hebben een integraal ontwikkelingsplan klaar met een dubbel doel: meer veiligheid voor de bewoners en opnieuw een natuurlijker Demer.

De Demer in een keurslijf

De Romeinen noemden haar Tamera, vermoedelijk een Latijnse verbastering van het Keltische woord Tamerik. Geen gestolen naam, want in die tijd was de Demer een bijzonder tamme waterloop, die met een erg klein verval rustig door het landschap kronkelde. Wel zorgden uitzonderlijke felle, aanhoudende regens af en toe voor grote overstromingen die dorpen en steden blank zetten. Dat komt omdat de Demer een neerslagrivier is, hoofdzakelijk gevoed door afstromende neerslag, die wordt aangevoerd via de grote en kleine beken in haar bekken.

Om het wassende water te temmen, begon men omstreeks 1840 de Demer recht te trekken, te kanalisieren en in te dijken, een proces dat doorging tot halverwege de twintigste eeuw. Na de rampen van 1965 en 1966, waarbij onder meer Werchter bijna volledig onder water kwam te staan, werd de Demer helemaal in een keurslijf gesnoerd. De laatste meanders werden rechtgetrokken, de bedding werd verdiept en er kwamen hoge dijken die elke overstroming moesten uitsluiten. In tien jaar tijd werd de Demer tussen Aarschot en Werchter volledig bedijkt.

Een stroom problemen

“Vandaag stellen we vast dat de dijken de problemen niet helemaal hebben opgelost”, zegt **Etienne Meert** van het ANB. “Ze doen hun werk bij matige neerslag en zijn ook bestand tegen een fikse bui. Maar wanneer het echt kritiek wordt, lopen woonzones en wegen onder, terwijl hogerop de natuurlijke winterbedding droog staat.” Het natuurlijke watersysteem draait met andere woorden vierkant, en de veiligheid van de inwoners is niet ten alle tijden gegarandeerd: knelpunt nummer 1.